

нових видозмін, нових жанрових різновидів ліро-епосу про Марусю Богуславку, поштовхом у її еволюції. У поемі відчутний вплив жанрів усної народної творчості (думи, історичні пісні, голосіння, замовляння), давнього ліро-епосу («Слово о полку Ігоревім»).

Література

1. Грушевська К. До питання про історизм в українських народних думках. *Родовід*. 1997. № 15. С. 12–22.
2. Згарський Е. Маруся Богуславка. Львовь: Типомъ Института Старопигійського, 1862. 52 с.
3. Каспрук А. А. Українська поема кінця ХІХ початку ХХ ст.: Ідеї, теми, проблеми жанру. К.: Наукова думка, 1973. 247 с.
4. Томашівський С. Маруся Богуславка в українській літературі. Історико-літературний нарис. Львів: Літературно-Науковий Вісник, 1901. 75 с.

Величко В.В.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

МОВНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРУ «ЕНЕЇДА»

І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

***Анотація.** У науковому дослідженні представлено інформацію мовно-стильові особливості бурлескно-реалістичної поеми І. Котляревського «Енеїда». Наголошено на тому, що письменник відкинув давно віджилу мертво, книжку мову і заговорив до народу його живою мовою. Саме в його творах вперше на весь голос залунала українська мова, саме він показав її багатство і красу, її невичерпні можливості для дальшого розвитку рідної літератури.*

***Ключові слова:** письменник, персонаж, мова, стиль, персонаж, процес, український фольклор.*

Творчість І. Котляревського є визначним в українському літературному процесі. Вихід у світ «Енеїди», а потім «Наталка Полтавка» знаменував собою злам у розвитку української літератури, початок нової доби в історії нашої культури взагалі. Нова тематика, новий ідейний зміст цих творів у порівнянні з літературою попередньою, звернення до животворних джерел народної мови, використання багатючих скарбів українського фольклору, створення таких

нових жанрів, як велика бурлескно-травестійна поема і комічна опера, – у цьому полягають заслуги першого класика нової української літератури.

Творчість І. Котляревського досліджувало багато критиків, зокрема П. Бахмут, М. Возняк, Б. Гоболіс, О. Дейч, А. Залашко, Є. Кирилук, П. Киселев, Г. Коваленко, С. Крижанівський, Є. Нахлік, І. Пільгук, М. Радецька, І. Тобілевич, М. Яценко та ін.

І. Котляревський сміливо відкинув давно віджилу мертву, книжку мову і заговорив до народу його живою мовою. Саме в його творах вперше на весь голос залунала українська мова, саме він показав її багатство і красу, її невичерпні можливості для дальшого розвитку рідної літератури [8].

І. Котляревський утвердив силабо-тонічні розміри – ямб («Енеїда») і хорей («Пісня князю Куракіну»), повернувши українську поезію до природного їй тонічного принципу віршування, оснований на закономірному чергуванні наголошених і ненаголошених складів у рядку. Він першим увів десятирядкову ямбічну строфу в українську поезію [9, с. 78].

Однією з найхарактерніших особливостей стилю «Енеїди» є насиченість мови великою кількістю порівнянь. Саме вдаючись до найрізноманітніших порівнянь, І. Котляревський досягає і виняткового комічного ефекту, і реалістично конкретного відтворення певної події чи явища. З метою пародійного зниження поет вживає до своїх персонажів часом зовсім не «високі» порівняння. Такі порівняння загострюють критичні характеристики, надають особливої виразності окремим епізодам твору.

Завдяки стійким мовним словосполученням певною мірою створюється народний колорит розповіді. І прислів'я та приказки, і такі ідіоми, як «збити з пантелику», «убити грінку», «берега пуститися», «взяти чвирк» тощо, не тільки збагачують мову поеми, а й надають їй виразних національних ознак [7].

Серед інших засобів комізму, характерних для стилю «Енеїди», можна назвати такі, як змішування різностильних елементів мови, деформацію слів, використання професіоналізмів у зниженому плані, пародіювання жаргону духовенства тощо. І завжди при цьому І. Котляревський використовував матеріал, взятий з реальної дійсності.

Досить навести, наприклад, похоронне слово «якогось філозопа» – «Се мертвий і не дишить, не видить, то єсть, – і не слить, ей, ей! уви! он мертв, амін!» – щоб ясно відчувати спрямованість сміху Котляревського [5, с. 100].

Взагалі І. Котляревський майстерно використовує різні лексичні шари мови, зокрема церковнослов'янізми, в жартівливо-іронічному плані. Поєднання характерних елементів попівського жаргону, недоречне вживання церковнослов'янізмів, особливо в сполученні з просторічними висловами, дає неабиякий ефект. Особливо винахідливий І. Котляревський у вишукуванні

синонімів зниженого характеру. Ось, наприклад, яку низку синонімів подає автор до слова «катувати», описуючи бабу в пеклі:

Вона без всякого обману
І щиро без обиняків
Робила грішним добру шану,
Ремнями драла, мов биків,
Кусала, гризла, бичовала,
Кришила, шкварила, щипала,
Топтала, дряпала, пекла,
Порола, корчила, пиляла,
Вертіла, рвала, шпиговала,
І кров із тіла їх пила [3, с. 18].

Взагалі у поемі дуже багато синонімічних слів низького стилю з різким емоціональним забарвленням, особливо синонімічні ряди до таких слів, як пити, їсти, спати тощо, які посилюють гумористичне звучання твору: «З салом галушки лигали, лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли; та і горілочку хлестали»; троянці після випивки «заснули, сопли, харчали і хропли...» таким чином, аналіз мови й стилю поеми «Енеїда» свідчить про глибоку обізнаність І. Котляревського з скарбами живої народної мови, з фольклором. Це відчувається не тільки в бурлескних картинах, а й у тих характеристиках і оцінках, де поет переходить до серйозного тону, до епічної розповіді [1, с. 150].

На тісний зв'язок поеми з фольклорними творами різних жанрів вказують також численні постійні народні епітети, афористичні вислови, стійкі фразеологічні словосполучення, казкові образи і звороти. В органічному поєднанні з широко застосованою народною побутовою лексикою, що вживається для докладного переліку страв, напоїв, вбрання, предметів і речей домашнього вжитку, ігор, забав, повір'їв тощо, вони створюють характерний для бурлескно-травестійної поеми стиль [10].

По всій поемі розкидані такі традиційні для народної поезії епітети, як русі кудрі, ясні очі, біле тіло, гіркі сльози, народ хрещений, синє море, чисте поле тощо. Зустрічаються в творі і типово казкові зачини: «Пером не можна написати, не можна і в казках сказати, яких було багацько див!», «Піди вклядися гарно спати, а послі будеш і гадати», і характерні казкові образи бабцяги, хатки на курячій ніжці, килима-самольота, скатерті-самобранки тощо [4, с. 470].

Розгортання оповіді в творі дуже нагадує жартівливу народну розповідь – казку, переказ, анекдот. Ця особливість розповіді особливо яскраво підкреслюється уміло введеними в контекст окремими репліками, вигуками, діалогами. Так, вже на початку поеми в авторську оповідь включаються

розмова Юнони з Еолом, Венери з Юпітером, монолог Енея, обмін привітаннями троянців з Дідоною і т.д. Близькі за своєю формою до живої народної мови, гумористично забарвлені, ці репліки, діалоги надзвичайно поживляють оповідь, посилюють відчуття реальності змальованих подій.

У «Енеїди» незвичайно легкий, плавний, красивий. Саме він сприяв надзвичайній популярності твору. «Вся Україна, – писав І. Коваленко, – читала «Енеїду» із захопленням. Легкість оповіді, вірність барв, тонкі жарти були в повній мірі нові, чарівні. Списуючи з природи, автор ніде не погрішив проти істини; народність відображається в поемі, як у дзеркалі» [2, с. 8].

Поема написана чотиристопним ямбом. Весь твір розбито на десятирядкові строфи, в яких скрізь витримано єдину систему римування віршованих рядків: першого з третім та другим з четвертим, п'ятого з шостим, сьомого з десятим та восьмого з дев'ятим. Силабо-тонічна система віршування, застосована в «Енеїді», вже до деякої міри використовувалася українськими авторами бурлескних і сатиричних віршів XVIII ст. Зокрема мандрівні дяки поривали з старими традиціями віршування і переходили від силабічного вірша до силабо-тонічного.

У кінці XVIII ст. помітна тенденція введення десятирядкової ямбічної строфи в поему, зокрема поруч з Богдановичем це здійснює Осипов у своїй травестії. Ця тенденція була також підхоплена і утверджена Котляревським в українській поезії, що є ще одним переконливим свідченням спільності шляхів розвитку братніх слов'янських літератур. Звернення до української дійсності, піднесення важливих гуманних ідей на захист трудящих мас, справжній народний гумор, майстерне володіння словом, легкий, прозорий вірш – все це забезпечило нев'янучу свіжість поеми І. Котляревського, безсмертність першого класичного твору нової української літератури [9, с. 207].

Відомо, що І. Котляревський – фундатор нової української літератури, бо є першим її класиком, зачинателем. Його твори – історичний злам у розвитку української літератури, початок нового її етапу. Він перший звернувся до животворних джерел народної мови, зробив її літературною, використав багатющі скарби фольклору та етнографії свого народу. Він писав реалістичні та народні твори. І. Котляревський увів нові жанри: епічну травестійно-бурлескную тему, комічну оперу, водевіль.

Література

1. Дашкевич Н. Малорусская и другие бурлескные (шутливые) Энеиды. *Киев. старина*. 1898. № 9. С. 145–188.
2. Коваленко Гр. Иван Котляревский. Биографический очерк. Чернігів: тип. губ. земства, 1898. 20 с.

3. Котляревський І. Енеїда. На українську мову перелицьована. З життєписом і словником. К.: вид. Є. Череповського, 1918. 252 с.
4. Комаров М. Бібліографічний покажчик видань Котляревського, творів та писань про його. *На вічну пам'ять Котляревському*. Літературний збірник. К., 1904. С. 467–494.
5. Кулжинский И. Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии. *Украинский вестник*. 1825. Ч. 5. № 2. С. 100–101.
6. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.
7. Шарова Т. М., Шаров С. В. Історія української літератури 40–60 рр. ХІХ ст. Мелітополь: Люкс, 2018. 201 с.
8. Шарова Т.М. Історія української літератури І пол. ХІХ ст. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2017. 278 с.
9. Якимович С. Приповідки І.П. Котляревського. *Етнографічний вісник*. 1928. Кн. 7. С. 207–210.
10. Яценко М. Зачинатель українського романтизму. *Наука і культура: Україна*. К., 1982. 234 с.

Верескун О.А.

*викладач української мови і літератури,
викладач вищої категорії, викладач-методист
Маріупольський електромеханічний технікум*

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

***Анотація.** У статті розглядається роль Миколи Хвильового у становленні нової української літератури, його модерністські й реформістські прагнення, європейський вектор творчості, можливості виховного впливу постаті письменника на формування незалежної особистості.*

***Ключові слова:** Микола Хвильовий, літературно-естетичні погляди, літературна дискусія, дослідження, реконструкція, моделювання, ретроальтернативістика.*

Практикуючим викладачам загальноосвітніх навчальних закладів щоденно доводиться розв'язувати методичні завдання, пов'язані з прищепленням інтересу до художньої літератури в наш зовсім «не художній»